

ฟาร์มทะเล : ชุมชนกับการจัดการพื้นที่ทะเล

Marine farming: Community management of marine areas

จิตติมา รูลักษณ์

นักศึกษาระดับปริญญาโท

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้ เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยในการศึกษาเรื่อง ฟาร์มทะเล : ชุมชนกับการจัดการพื้นที่ทะเล ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของชุมชน เพื่อการถอดบทเรียนของชุมชนที่มีกระบวนการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของชุมชน และเพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นระบบมากขึ้นและเป็นแบบอย่างให้กับชุมชนอื่น ๆ ต่อไป โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์เชิงลึก รวมทั้งใช้การวิจัยแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านในชุมชนจะดำรงชีวิตโดยการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการดำรงอยู่โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม มีกระบวนการจัดการของชาวบ้านในชุมชน เน้นการจัดการระเบียบสังคมและการจัดทำแผนชุมชนเพื่อการจัดการฟาร์มทะเล โดยควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากฟาร์มทะเล ซึ่งเป็นการควบคุมด้านภายใน ได้แก่ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้สมาชิกในชุมชนมีจิตสำนึกและตระหนักถึงคุณค่าและประโยชน์ของฟาร์มทะเล โดยผ่านกิจกรรมการอบรม เวทีแลกเปลี่ยน การศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่อง และการควบคุมภายนอก ได้แก่ การกำหนดบทลงโทษทางสังคมโดยใช้ศีลธรรม จารีตประเพณีเป็นพื้นฐานในการลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืน นอกจากนี้ชาวบ้านได้มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง ทั้งนี้การจัดการทรัพยากรนั้นจะต้องเกิดจากการร่วมมือกัน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชาวบ้านในชุมชน ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรร่วมกัน เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติเกิดความยั่งยืนและการจัดการที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: ฟาร์มทะเล, พื้นที่ทะเล, การจัดการทรัพยากรประมง

Abstract

This article is part of a study on Marine farming: Community management of marine areas. The objectives of the study were to investigate the process of community management of coastal resources in order to disclose lessons of a community that had its own coastal resource management process, and to offer a more systematic coastal resource management process as a model for other communities. The data of this qualitative study were collected from the field through in-dept interviews, participatory and non-participatory

modes of study. The results of the study revealed that people in the community lived dependently on natural resources for their existence emphasizing community participation, a management process by people in the community, social order management, and making a community marine farming plan. Behaviors of social members were controlled in terms of utilization of marine farming. Internal control was carried out by creating a learning process for community members to have awareness and realization of the values and use of marine farming through activities in training, knowledge management, and study visits continuously. External control was carried out through setting social penalty based on moral and tradition. In addition, people in the community also had awareness in coastal resources conservation. Resource management must be resulted from cooperation among the government sector, private sector, and people in the community and outside the community who participate in resource management in order to make natural resources sustainable and the management more efficient.

Keywords: *marine farming, marine areas, fishery resource management*

บทนำ

ภายใต้สังคมชนบท ชาวบ้านล้นพืงพาอาศัยทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการดำรงชีวิต มีสายสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ ร้อยรัดเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งไม่สามารถแยกสิ่งไหนออกจากกันได้ ก่อเกิดเป็นความสัมพันธ์ของชุมชน เจกเช่นทรัพยากรชายฝั่งที่นับวัน เริ่มเสื่อมโทรมลง ซึ่งล้วนมาจากมนุษย์ทั้งสิ้น ดังนั้นชุมชนจึงมีวิธีการจัดการกับทรัพยากรชายฝั่ง เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติอยู่คู่กับชุมชน ฉะนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ชาวบ้านจะต้องช่วยกันรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อประโยชน์ต่อชุมชนและระบบนิเวศด้วยรวมต่อไป

ทรัพยากรชายฝั่งทะเล เป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมทางทะเล ชายฝั่งทะเลเป็นที่รวมของทรัพยากรธรรมชาติที่มีความหลากหลายซับซ้อนและละเอียดอ่อนในด้านระบบนิเวศ ตลอดจนมีคุณค่าและคุณประโยชน์อย่างมากมายต่อมนุษย์ เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ โดยเฉพาะสัตว์น้ำวัยอ่อน ทั้งยังเป็นแหล่งประมงและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งอีกด้วย (สันทัด สมชีวิตา, 2535) ทรัพยากรชายฝั่งทะเลจึงนับว่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าทรัพยากรด้านอื่น ๆ ผลกระทบจากการพัฒนา เช่น การสร้างถนน การขยายเขตเมือง ที่ส่งผลทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรชายฝั่ง ทั้งในส่วนของป่าชายเลนที่ลดลง การเพาะเลี้ยงกุ้งและน้ำทิ้งที่ปล่อยออกมาจากกิจกรรมการใช้ประโยชน์ประเภทต่าง ๆ กิจกรรมด้านอุตสาหกรรม ชุมชนกับกิจกรรมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การเกษตรอื่น ๆ และการประมงที่ทำให้คุณภาพน้ำไม่เหมาะแก่การดำรงชีวิตของสัตว์น้ำในทะเล ทำให้สภาพพื้นที่ชายฝั่งถูกเปลี่ยนแปลงไปด้วย สิ่งเหล่านี้ย่อมส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตแบบประมงพื้นบ้านหายไปจากชุมชน (เอื้อพร เขมาภรณ์, 2541) ขณะเดียวกันสัตว์น้ำหลายชนิดถูกทำลายหรือส่งผลให้ปริมาณสัตว์น้ำในพื้นที่ลด

น้อยลง ชาวประมงจะจับสัตว์น้ำได้ลำบากมากขึ้นต้องหาแหล่งประมงใหม่ที่อยู่ห่างไกลออกไปจากถิ่นทำมาหากิน ต้นทุนในการออกทะเลเพิ่มขึ้นตามระยะทาง ทั้งค่าน้ำมัน ค่าน้ำแข็ง อาหาร ค่าเครื่องมือประมง และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ รวมทั้งเวลาที่ต้องเสียไปในการออกทะเลแต่ละครั้ง

มีหลายคนเปรียบอาชีพการทำประมงว่าเหมือนกับการเสี่ยงโชค ซึ่งไม่สามารถกำหนดความแน่นอนในสิ่งที่ต้องการได้ ผิดกับภาระหน้าที่ในการหาเลี้ยงครอบครัวที่นับวันยิ่งต้องแบกรับภาระเพิ่มมากขึ้น ตั้งแต่เงินลงทุนทำประมง ค่าอาหารโดยเฉพาะข้าวสารและอื่น ๆ ค่าเล่าเรียนบุตร อีกมากมาย (ปริชาติ แก้วมิ่งศักดิ์, 2541) เมื่อสภาพเป็นแบบนี้ชาวประมงจำเป็นอย่างยิ่งต้องเพิ่มเครื่องมือทำประมงให้หลากหลายขึ้น ขณะที่เครื่องมือเหล่านี้ชาวประมงจำเป็นอย่างยิ่งต้องยอมเข้าไปรับภาระหนี้สิน จากพ่อค้า เจ้าแก้อุปปลา และเป็นหนี้กลุ่มกองทุนต่างๆ ของชุมชน (โครงการพัฒนาชุมชนประมงขนาดเล็ก จ.สงขลา, 2539)

สำหรับพื้นที่บ้านโคกเมือง ตำบลบางเหรียง อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา ที่มีที่ตั้งของชุมชนอยู่ติดกับทะเลสาบสงขลาบางส่วน เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์มากทั้งในด้านของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม สรรพสิ่งจะพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันโยงใยสัมพันธ์เป็นลูกโซ่ ผู้คนรอบ ๆ ทะเลสาบมีอาชีพทำการเกษตรและประมงเป็นหลัก ซึ่งบริเวณทะเลสาบสงขลา มีระบบนิเวศป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งที่อยู่ของสิ่งมีชีวิต มีสัตว์น้ำหลากหลายชนิด เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา ฯลฯ และพืชพันธุ์ไม้ชายเลนที่เจริญงอกงามเป็นจำนวนมาก (องค์การบริหารส่วนตำบลบางเหรียง, 2553.8) ส่งผลต่อสัตว์น้ำนานาชนิดได้ใช้เป็นที่อยู่อาศัยที่เจริญเติบโต ทำให้วิถีชีวิตส่วนใหญ่ของชาวบ้าน เลี้ยงชีพด้วยการทำประมงพื้นบ้านสามารถทำมาหากินได้ง่ายและทำได้ตลอดฤดูกาล ชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชายฝั่ง มีวิถีชีวิตที่ผูกติดกับทรัพยากรทางทะเลมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ

ทว่าปัจจุบันชุมชนหลายชุมชนเริ่มประสบกับปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากร จากพื้นที่ที่เคยอุดมสมบูรณ์ เกิดสภาวะขาดแคลนเนื่องจากการขยายตัวของชุมชน ทำให้จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับชุมชนมีข้อจำกัดทางด้านพื้นที่และแหล่งทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด ซึ่งไม่เพียงพอ กับความต้องการของจำนวนประชากร ทำให้กลุ่มผู้ประกอบอาชีพประมงบางส่วนหันไปใช้แรงงานทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมนอกหมู่บ้าน เพราะรายได้ไม่เพียงพอในการเลี้ยงครอบครัว และการจับสัตว์น้ำต้องออกไปในระยะที่ไกลออกไป ซึ่ง ลุงดม ผู้ใหญ่บ้าน บ้านโคกเมือง หมู่ที่ 12 พูดถึงความยากลำบากในการจับปลาว่า (อุดม อินเชิง. 6 กรกฎาคม 2554. สัมภาษณ์)

“ไม่มีใครบอกได้เลยว่า เวลาลงทุนออกทะเลแต่ละที ชาวประมงจะจับปลาได้คุ้มค่างกับทุน เวลาแรงกายที่ลงไปม้าย (ไหม) บางวันโชคดีจับปลากลับมาได้มาก แต่วันไหนโชคไม่ดีจับปลาไม่ได้เลย”

(อุดม อินเชิง. 6 กรกฎาคม 2554. สัมภาษณ์)

จากปรากฏการณ์ดังกล่าว ที่เกิดขึ้นในชุมชน จึงทำให้ชุมชนเห็นความสำคัญของการจัดการทรัพยากรฝั่ง เพื่อเป็นแหล่งอนุรักษ์ ซึ่งให้ความสำคัญกับการจัดการพื้นที่ “ฟาร์มทะเล” ซึ่งเป็นการจัดการต่อพื้นที่สาธารณะที่อยู่ในบริเวณของบ้านโคกเมือง เป็นการจัดการพื้นที่ฟาร์มทะเลจากสำนักของคนในชุมชนที่มีการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชนเอง พื้นที่ในการศึกษาผู้วิจัยจึงเลือกพื้นที่ฟาร์มทะเลที่จัดการโดยบ้านโคกเมือง ซึ่งเปรียบเสมือนภาพตัวแทนของชุมชน ที่แสดงให้เห็นถึงการ

รวมกลุ่มทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมและเกิดความพอเพียง โดยอาศัยภูมิปัญญาและความสามารถของบุคคลและชุมชน ซึ่งในการดำเนินงานของชุมชนประสบผลสำเร็จได้ ทำให้ชุมชนเกิดจิตสำนึก และมีการพัฒนาไปสู่เครือข่ายระหว่างชุมชนต่าง ๆ ด้วย

วัตถุประสงค์

การศึกษาครั้งนี้จะเป็นการศึกษา

- 1) เพื่อศึกษากระบวนการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของชุมชน
- 2) เพื่อการถอดบทเรียนของชุมชนที่มีกระบวนการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของชุมชน
- 3) เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นระบบมากขึ้นและเป็น

แบบอย่างให้กับชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อทำความเข้าใจและอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน

โดยผู้วิจัย ได้กำหนดดังนี้

- 1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูล โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

(1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักหรือผู้รู้ในชุมชน เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการชุมชน เป็นต้น เพื่อให้ข้อมูลทั่วไปของชุมชน

(2) กลุ่มชาวบ้านในชุมชนที่มีส่วนที่เกี่ยวเนื่องกับการจัดการพื้นที่ทะเล เพื่อให้ข้อมูลและสังเกตวิถีชีวิตของชาวบ้านในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและ การใช้ประโยชน์จากการจัดการพื้นที่ทะเล

(3) และกลุ่มบุคคลภายนอกที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้รู้ในชุมชนในการจัดการพื้นที่ทะเล เช่น นักพัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อให้ข้อมูลจากมุมมองของบุคคลภายนอกเกี่ยวกับกระบวนการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของชุมชนในการจัดการพื้นที่ทะเลของชุมชน โดยผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจงโดยคัดเลือกจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ทะเลของชุมชนบ้านโคกเมือง ตำบลบางเหริย อำเภอดอนเนียง จังหวัดสงขลา

2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์โดยอาศัยกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่จะกำหนดแนวคำถามเพื่อเป็นประเด็นในการสนทนา เปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่

- 3) วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มผู้ให้ข้อมูลการสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม รวมไปถึงใช้เครื่องมือในการบันทึกข้อมูล ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป เพื่อรวบรวมข้อมูล จากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้ออกมาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากการสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมมาจัดระเบียบข้อมูล จำแนกตามวัตถุประสงค์

ของการวิจัย นำข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการจำแนกมาวิเคราะห์ ตีความและสร้างข้อมูลโดยใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีเป็นกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูล ทำการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

ชุมชนบ้านโคกเมือง เป็นชุมชนที่จัดการพื้นที่ทะเล ซึ่งมีศักยภาพในการจัดการพื้นที่ทะเล ผ่านการกระบวนการจัดการพื้นที่ทะเลของชุมชน โดยผู้วิจัยได้สรุปออกเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

1) ความเข้มแข็งของกฎระเบียบ ข้อบังคับและบทลงโทษ จากประสบการณ์ในอดีตที่ผ่านมา ชาวบ้านใช้ประโยชน์จากทรัพยากรได้อย่างเสรี ทำให้ทรัพยากรทางทะเลเกิดความเสื่อมโทรม และลดลงอย่างรวดเร็ว ๆ ทำให้ชาวบ้านขาดแคลนทรัพยากรในการดำรงชีวิต ทำให้ชาวบ้านหันไปประกอบอาชีพอื่น เช่น แรงงานก่อสร้าง โรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น ทำให้ชาวบ้านได้ร่วมกันหาแนวทางในการจัดการโดยกำหนดแนวเขตฟาร์มทะเล เพื่อเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำโดยชุมชน เพื่อป้องกันและรักษาและดูแลทรัพยากรชายฝั่ง อีกทั้งช่วยการสอดส่องดูแลให้ลักลอบเข้ามาจับปลาในบริเวณเขตฟาร์มทะเล การที่ชาวบ้านให้ความเคารพต่อกฎระเบียบ ข้อบังคับของชุมชน มีส่วนช่วยให้ทรัพยากรชายฝั่งคงสภาพดังที่เคยเป็น

2) การมีส่วนร่วมของชุมชนในขั้นตอนต่าง ๆ ในการดำเนินงานต่าง ๆ ของชุมชน ชาวบ้านมีส่วนร่วมในกระบวนการที่แตกต่างกันไป กล่าวคือ กลุ่มผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการวางแผนหาแนวทางในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ จากนั้นจะนำแผนงานมาเสนอต่อที่ประชุมชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านได้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ และนำไปสู่โครงการหรือแผนงานของชุมชน ทำให้ความสำเร็จต่าง ๆ ของชุมชนล้วนเกิดจากการร่วมมือกันของสมาชิกในชุมชน และกระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนบ้านโคกเมืองมีศักยภาพในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยการเป็นหูเป็นตาและสอดส่องดูแล

การจัดการพื้นที่ทะเลของชุมชนเพื่อให้เป็นเขตในการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ พื้นที่ “ฟาร์มทะเล” นั้น บ้านโคกเมืองมีพื้นที่ฟาร์มทะเลทั้งหมด 392 ไร่ ที่มีอาณาเขตอยู่ในบริเวณหมู่ที่ 12 บ้านโคกเมือง ซึ่งชาวบ้านช่วยกันกันแนวฟาร์มทะเลโดยชุมชนจะมีส่วนร่วมในการช่วยสอดส่องดูแลและมีการจัดลาดตระเวนในตอนกลางคืน เพื่อป้องกันการบุกรุกของชาวบ้านหรือกลุ่มคนนอกที่จะเข้ามาจับปลาในเขตอนุรักษ์สัตว์น้ำ และการดูแลและจัดการการเข้ามาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน คือ เป็นการจัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน มีการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ตามกฎระเบียบที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดขึ้น ชาวบ้านในชุมชนมีจิตสำนึกร่วมกันในการสร้างสรรค์ อนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ โดยการจัดการ คือ การตั้งองค์กรที่เป็นทางการ ซึ่งมีการวางระเบียบกฎเกณฑ์ การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ทะเลและจำแนกเขตแดนอย่างชัดเจน เป็นที่ยอมรับของชุมชนและชุมชนพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนและการดำรงชีพอย่างเป็นธรรม ซึ่งจะทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปและอภิปรายผล

ชุมชนบ้านโคกเมืองเป็นชุมชนที่ศักยภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติผ่านระบบวิถีคิด โดยแสดงออกผ่านวิถีการดำรงชีวิตของชาวบ้านและกระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบต่าง ๆ ทำให้ชุมชนบ้านโคกเมืองเป็นชุมชนที่เป็นต้นแบบในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ซึ่งมีหน่วยงานภายนอกเข้าศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่อง โดยชาวบ้านในชุมชนต่างมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างทั่วถึง อีกทั้งชุมชนเองมีผู้นำกิจกรรมที่มีความเข้มแข็งสามารถที่จะกระตุ้นให้ชาวบ้านในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุก ๆ กิจกรรมของชุมชน ทั้งนี้การที่ชุมชนจะประสบผลสำเร็จในกระบวนการจัดการจะต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับธรรมชาติ ก่อเกิดเป็นจิตสำนึกและการมีอุดมการณ์ร่วมกันของคนในชุมชน การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เพื่อให้การจัดการของชุมชนมีความมั่นคงมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา สะท้อนให้เห็นว่า ชุมชนได้เข้ามามีส่วนสำคัญในการดูแลจัดการทรัพยากรชายฝั่ง โดยเฉพาะกรณีชุมชนบ้านโคกเมือง แต่การที่จะจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคมในการสนับสนุนด้านต่าง ๆ เช่น งบประมาณ การประสานงาน ด้านวิชาการ เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และคนในชุมชนเอง ซึ่งมีความใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นมีความเหมาะสมกับสถานการณ์และสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชนให้มากที่สุด

กิตติกรรมประกาศ

บทความการวิจัยเรื่องฟาร์มทะเล: ชุมชนกับการจัดการพื้นที่ทะเล สำเร็จได้ เนื่องจากบุคคลหลายท่านได้กรุณาช่วยเหลือให้ข้อมูล ข้อเสนอแนะ คำปรึกษาแนะนำ ความคิดเห็นและกำลังใจ

ขอขอบพระคุณท่านอาจารย์สุรพงษ์ ยิ้มละมัยและอาจารย์เกษตรชัย และหิม อาจารย์ที่ปรึกษา และขอขอบพระคุณอาจารย์อุทิศ สังขรัตน์ และอาจารย์เก็ดถวา บุญปรากฏ คณะกรรมการประเมินงานวิจัยฉบับ(ร่าง)

ท้ายสุดนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณพ่อ แม่ พี่ น้อง ที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุนกระตุ้นเตือน และเป็นกำลังใจตลอดมาให้ผู้เขียนจัดทำบทความการวิจัยครั้งนี้

บรรณานุกรม

- สันทัต สมชีวีตา. (2535). ทิศทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแผนพัฒนาฉบับที่ 7(2535-2539): วารสารเทศาภิบาล.
- เอื้อพร เขมาภรณ์. (2541). การศึกษาความสนใจในการประกอบอาชีพเสริมของแม่บ้านประมงในชุมชนแออัดเก้าเส้ง จังหวัดสงขลา, ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- โครงการพัฒนาชุมชนประมงขนาดเล็ก จ.สงขลา. (2539). ข้อมูลพื้นฐานชาวประมงทะเลสาบสงขลา ตอนล่าง ปี 2539. สงขลา.
- องค์การบริหารส่วนตำบลบางเหรียง. 2553. ส.อบต.นักอนุรักษ์ป่าชายเลน. วารสารเพื่อการประชาสัมพันธ์ 3 (ฉบับที่ 3 เดือน มกราคม 2553):8.